

Lesley-Ann Jones

John
LENNON

élete, szerelmei és halála

Lesley-Ann Jones

John LENNON

élete, szerelmei és halála

KOSSUTH KIADÓ

A fordítás alapjául szolgáló kiadás:
Lesley-Ann Jones: *Who killed John Lennon – The Lives,
Loves and Deaths of the Greatest Rock Star*
Originally published in the UK by John Blake Publishing,
an imprint of Bonnier Books UK, in 2020

Fordította
Ajtonyi Gyula

Borítóterv
Veres Ildikó

ISBN 978-963-544-220-1

Minden jog fenntartva

© Lesley-Ann Jones 2020
Hungarian edition © Kossuth Kiadó 2020
Hungarian translation © Ajtonyi Gyula 2020
Borítókép © MTI

*Apának.
A harcos velünk marad...
Kenneth Powell Jones
1931. október 11. – 2019. szeptember 26.*

TARTALOMJEGYZÉK

Visszhangok	11
Első fejezet: Gyülekező.....	45
Második fejezet: Elhagyatva	57
Harmadik fejezet: Julia	73
Negyedik fejezet: Luna	107
Ötödik fejezet: Gioconda	123
Hatodik fejezet: Inferno	133
Hetedik fejezet: A bábjátékos	151
Nyolcadik fejezet: Quintus.....	169
Kilencedik fejezet: Amerigo.....	187
Tizedik fejezet: Alma	199
Tizenegyedik fejezet: Féktelen évek	205
Tizenkettedik fejezet: A Megváltó	213
Tizenharmadik fejezet: Yoko	225
Tizennegyedik fejezet: Futóhomok.....	235
Tizenötödik fejezet: Megvilágosodás	249
Tizenhatodik fejezet: Metamorfózis.....	269
Tizenhetedik fejezet: Kyoko.....	285
Tizennyolcadik fejezet: May.....	307
Tizenkilencedik fejezet: Feltámadás.....	323
Huszadik fejezet: Újrajátszás	333
Huszzonegyedik fejezet: Finálé	341

JOHN LENNON – ÉLETE, SZERELMEI ÉS HALÁLA

KÓDA

Életük napjai... Válogatott kronológia.....	361
Másként fogalmazva... ..	421
Néhány John emlékére írt dal.....	430

ZENE

A Beatles albumai	431
A legjobb később kiadott válogatások, koncertlemezek, ritkaságok	432
John Lennon albumai	433
A legjobb később kiadott Lennon-válogatások, -koncertlemezek, -ritkaságok	434
A szerző kedvenc Beatles-dalai	434
A szerző kedvenc John Lennon-szólódalai.....	447
Válogatott bibliográfia.....	453
Függelék: a Beatlesről és John Lennonról magyar nyelven olvasható könyvek.....	456
Internetes oldalak	457
A Beatleshez kapcsolódó ajánlott programok.....	458
Köszönetnyilvánítás	461
Jegyzetek	465

IN MEMORIAM
JOHN WINSTON ONO LENNON
1940. október 9. – 1980. december 8.

Fenevad, angyal és őrült lakozik bennem...
DYLAN THOMAS

Áldottak a furcsa emberek –
A költők, a számkivetettek, az írók, a misztikusok,
az eretnekek, a festők és dalnokok –
Mert ők tanítják meg nekünk, hogyan lássuk a világot...
...más szemmel.
JACOB NORDBY

Jobb fiatalon, dicső ragyogás közepette távozni.
SIMON NAPIER-BELL

VISSZHANGOK

Az emlékezésnek és a gondolkodásnak olyan a ritmusa, mint a partot csapkodó hullámoké. Az emlékek és a gondolatok is így törnek ránk. Még akik ott voltak és személyesen ismerték John Lennont, ők is hajlamosak jó pár eseményről megfeledkezni. Olykor-olykor újraírják a történelmet, megpróbálják betömni a lyukakat, de persze nehezen lehetne bárkit is kárhóztatni ezért. Negyven év egy egész emberöltő. Ennyi választ el minket Johntól. Valahogy mégsem tűnik távolinak. A 2020-as esztendő valódi mérföldkőnek számít: negyven éve gyilkolták meg Lennont, ötven éve szűnt meg hivatalosan a Beatles,¹ hat évtizede lépett fel a banda Hamburgban, John pedig idén októberben töltene be a nyolcvanát. Vagyis talán ideje már újra tanulmányozni személyiségét, és ismét felvázolni portréját. Ha az olvasó még nem múlt el ötvenéves, akkor a Beatles már a születése előtt felbomlott. Ha még nem töltötte be a negyvenet, akkor még a világra se jött, amikor Lennon meghalt. Hihetetlenül hangzik, ugye? Nem olyan, mintha még mindig köztünk lenne? Én legalábbis így érzem...

Sokféleképpen mesélhető el a története. Ha az igazság csupán az adott nézőpontra múlik, a tények, az adatok és a számok tulajdonképpen csak bezavarnak a képbe. Amikor különféle feltételezések és elméletek bolygatják meg az emlékeket, óhatatlanul zűrzavar támad. Ha minden baklövés valamilyen feltételezésre épül, akkor a spekulá-

ció a racionális gondolkodás akadályá. John is erről énekelt az életében kiadott utolsó album, a *Double Fantasy* egyik számában. A *Beautiful Boy (Darling Boy)* egyik sora ugyanis így hangzik: „Life is what happens to you while you’re busy making other plans” („Az élet az, ami velünk történik, miközben teljesen más terveink vannak”).²

Zsúfolt, ellentmondásos, rövid élete során John meglehetősen sok mindent mondott. Vissza-visszatért saját szavaihoz, állandóan újírta történetét, új köntösbe öltöztette gondolatfolyamait. E hajlama elég nagy gondot okoz krónikásainak, de a közeli és távolabbi szemtanúk ellentmondásos beszámolóí és emlékei sem könnyítik meg a helyzetet. John mindig is talányos szeretett maradni, élvezte, ha bizonytalanságban tarthatja az embereket. Bizonyára nem csak engem zavar e tulajdonsága.

* * *

A vég jól ismert: New Yorkban történt, egy hétfői napon, 1980. december 8-án. Az évszakhhoz képest viszonylag enyhe, szeles este volt. John és Yoko éppen a Record Plant stúdióból jöttek haza a limuzinjukon. Keleti parti idő szerint tíz óra ötvenkor értek a Dakota-házhoz, ahol laktak. Itt akadtak össze egy texasi születésű fickóval. A huszonöt éves Mark Chapman egy ideje már várt rájuk, az egyik kezében egy 38-as Charter Arms pisztolyt, a másikban pedig J. D. Salinger *Zabhegyezőjét* tartotta. Hűvös nyugalommal ötször lőtt rá Johnra, ebből négy lövedék el is találta a férfit, akit ezt követően villámgyorsan az 59. utca és a Central Park sarkán lévő Roosevelt-kórházba szállítottak. Az itt dolgozó huszonkilenc éves sebész, dr. David Halleran szívmasszázsral próbálkozott – és közben csodáért imádkozott magában.

De miféle doktor? Hiszen a korábbi beszámolók azt állították, hogy Stephan Lynn és Richard Marks operálta meg Johnt! Mégsem ők voltak azok, akik megpróbálták megmenteni az életét? Dr. Lynn sok interjú adott, visszaemlékezései pedig igencsak élénk színekben mutatták be az eseményeket. Például arról beszélt, hogy Yoko két-

ségbeesetten borult a földre, és egyfolytában a padlót csapkodta a homlokával. 2015-ben azonban, miután hosszú évekig hallgatta, ahogy más orvosok sütkéreznek a hírnévben, végre David Halleran is előlépett a rivaldafénybe, csupán „a történelmi hűség kedvéért”. A Fox TV tényfeltáró műsorának adott interjújában leszögezte, hogy Lynn és Marks egy ujjal sem nyúlt Lennon testéhez. Kijelentését még az a két ápolónő, Dea Stato és Barbara Krammer is alátámasztotta, akik azon a szörnyű éjszakán szintén jelen voltak a 115-ös szobában. Aztán Yoko is a nyilvánosság elé lépett, és tagadta az ominózus hisztérikus padlócsapkodást. Állítása szerint ötéves gyermekük, Sean kedvéért végig nyugodtnak kellett maradnia. Ő is Halleran verzióját támasztotta alá. De vajon miért nem előbb tárta fel az orvos az igazságot?

„Egyszerűen csak nem éreztem illendőnek kiállni, és azt mondani: »Helló, Dave Halleran vagyok. Én voltam az az ember, aki megpróbálta megmenteni John Lennont« – szögezte le. – Aznap este egyszerűen csak észrevétlenül haza akartam sunnyogni. Teljesen össze voltam zavarodva, feldúlt az egész, valahogy felelősnek éreztem magam a történetekért, és egyfolytában azon töprengtem, mit kellett volna máshogy csinálnom.”

Na, és önök mit csináltak aznap? Esetleg éppen Amerikában voltak? Húszmillió másik nézővel együtt a New England Patriots – Miami Dolphins-meccset nézték az ABC csatornán, ahol a szokásos hétfői futballközvetítés kommentátora, Howard Cosell egyszer csak megszakította az adást, és bejelentette a John Lennon elleni merénylet szenzációs hírét? Sok millió emberhez hasonlóan önök is rögtön átkapcsoltak az NBC-re vagy a CBS-re, hogy megnézzék a gyorshíreket? Esetleg ott voltak az Upper West Side-ra zárandokló, a helyszínen virrasztó sok ezer ember között? Vagy a világ valamelyik másik szegletén nézték, ami ezután következett: a seregnyi fájdalom sújtotta rajongót, ahogy a Central Park sarában tapicskoltak, virágokat aggattak a Dakota-ház kerítésére, és sírva kántálták a *Give Peace a Chance*-t? Önök is hallották, amikor Yoko bejelentette férje halálát, és a háttérben a kórház hangszóróiból az *All My*

Loving című Beatles-szám instrumentális feldolgozása szólt? Alan Weiss, a tévéproducer legalábbis így emlékszik, ugyanis épp egy motorbalesetet követően a kórház folyosóján feküdt egy hordágyon, és várta, hogy valaki ellássa a sérüléseit. Vajon mindezek csak véletlenek?³

Amennyiben esetleg Angliában voltak (persze, csak amennyiben addigra már megszülettek), jó eséllyel éppen aludtak. John keleti parti idő szerint körülbelül december 8-án este tizenegykor halt meg (a halál pontos idejével kapcsolatban különböznek a jelentések), ez greenwichi idő szerint december 9., hajnali négy óra. A New Yorkban élő BBC-riporter, Tom Brook kürtölte szét a hírt, aki nagyjából ekkor tudta meg a szomorú eseményt az egykori popzenei mogultól és dalszerzőtől, Jonathan Kingtől. Brook egyből a Dakota-házhoz rohant, és egy sarki telefonfülkéből felhívta az angliai Radio 4 reggeli műsorát. Akkoriban a tévében még nem volt ilyen korán adás, így a legtöbben a rádiót hallgatták. Azt mondták Tomnak, hogy fél hétkor hívja őket vissza, amikor Brian Redhead vezetésével megkezdődik az élő adás. Brook szétszedett egy irodai telefonkészüléket, és a vezetékre szerelte, hogy közvetítse az utcán hallott hangokat, és élőben beszélgethessen Redheaddel (ne feledjük: akkoriban még nem volt internet, nem lehetett e-mailezni, és a mobiltelefon sem létezett). Amikor felkeltünk, hogy iskolába, egyetemre vagy dolgozni menjünk, esetleg megsétáltassuk a kutyát, már mindenhol elterjedt a hír.

* * *

Szóval hol voltak önök akkor, amikor meghallották a hírt? Ez itt a kérdés. Hamlet herceg halhatatlan monológjának sorait idézve bizvást állíthatjuk, hogy ez korunk nagy kérdése.⁴ A néma nemzedék, az 1920-as évek közepe-vége és az 1940-es évek elejé-középe között születettek, valamint a háború utáni demográfiai robbanás generációja általában egy másik eseménnyel kapcsolatban kérdezi ugyanezt. Hol voltak, és mit csináltak a Kennedy-gyilkosság

idején? Amikor kutatni kezdtem e könyvhöz, egyszer a gyerekeimmel is beszélgettünk a témáról.

„Értsétek meg – mondtam –, hogy John Lennon volt a mi Kennedynk! – Hogyan? – kérdezte csodálkozva az iskoláskorú fiam. – Mi a fene köze van az egészhez a Kennedy-reptérnek?”

Az ezredforduló körül és után születettek, illetve az Y és a Z generációk tagjai legfeljebb Dianára gondolva foghatják fel a kérdés jelentőségét, már amennyiben legalább karon ülő csecsemők vagy újszülöttek voltak a walesi hercegnő tragikus balesete idején. Valamikor, az 1960-as évek fordulójától kezdődően megjelenő X generáció képviselői között vannak a legtöbben, akik rendszerint John Lennon halálával kapcsolatban teszik fel maguknak a fenti kérdést.

E három tragikus halálesetben sokkal több közös elem van, mint ahogy azt első pillantásra gondolnánk. Mindegyikkel kapcsolatban virágoznak az összeesküvés-elméletek. Amikor a texasi Dallas városában 1963. november 22-én merényletet követtek el az Egyesült Államok harmincötödik elnöke ellen, azonnal kezdetüket vették a találgatások. Tényleg egyedül dolgozott Lee Harvey Oswald, az állítólagos merénylő? Vagy a maffia bízta meg? Vajon egyenesen Kubába vezetnek a szálak? Hány lövés dördült el? Valójában az ominózus hatodik emeleti ablak mögül, vagy inkább a felvonulás előtti híres „füves dombról” lőttek? Még a fizikusok is vitatkoztak a vizsgálattal kapcsolatban. Csaknem hatvan év telt el azóta, de még mindig nem csendesültek le a viták. Miután egy párizsi alagútban Diana hercegné és Dodi Fayed életét veszttette, hamar a tragédia emblémájává vált a rejtélyes fehér Fiat Uno. Százhetvenöt különböző összeesküvés lehetőségét vizsgálták meg. A főpanaszos, Mohamed al-Fayed egyiptomi üzletember vádja volt a legsúlyosabb: szerinte ugyanis a hercegnét megölették, mivel fiának a gyermekét hordozta méhében. Sokan pedig a mai napig hisznek abban, hogy Dianát az angol hadsereg különleges egysége gyilkolta meg.

Lennonnal kapcsolatban is születtek hasonló feltételezések. Régóta gyanítják, hogy halála kapcsolatba hozható a CIA-vel és az FBI-

jal, amely szervezetek korábbi baloldali tevékenysége miatt végeztek vele. A feltételezett gyilkos, Mark Chapman e szerint csak egy agymosott merénylő, afféle „mandzsúriai jelölt” volt. Ráadásul a nemrég meghalt José Perdomo, vagyis a Dakota-ház őrbódéjában aznap szolgálatot teljesítő férfi, egy kubai menekült, kapcsolatba hozható az 1961-es hírhedt, Fidel Castro megdöntését célzó, disznó-öbölbeli, kudarcba fulladt katonai művelettel. Az egyszerű igazságok sohasem elégítik ki az összeesküvés-elméletek rajongóit. Számtalan más eset is ugyanezt igazolja: a „lapos-Föld-hívők”, az „Obama születési bizonyítványát hamisítványnak tartók”, valamint azok, akik szerint „szeptember 11-én előre kitervelt belső akcióval rombolták le a World Trade Centert”. A szakértők mindig rámutatnak az árnyok torzítására, és azzal magyarázzák az összeesküvés-elméletek kibontakozását, hogy az emberi lény nehezen tudja elviselni a világ eseményeinek esetlegességét, és védekezésképpen értelmet vél felfedezni a véletlenszerű dolgokban. Aki az ész elől menekül, annak nagyobb szabású bűnbakokra van szüksége.

* * *

Tehát ön már a világon volt 1980-ban? Elég idős ahhoz, hogy emlékezzen a Rubik-kockára, Margaret Thatcherre, Ronald Reaganre? Megvan, hogy ki lőtte le Jockey-t? Emlékszik még arra a napra, amikor útjára indult a világ első huszonnégy órás hírcsatornája, a CNN? Láttá a Lake Placidben rendezett téli olimpiai játékokat? Olvasott Tim Berners-Leeről, a számítógép-kutatóról, akinek a projektjéből lett aztán a világháló? Akkor még nem tudhattuk, de ez az év adta nekünk Macaulay Culkint, Lin-Manuel Mirandát és Kim Kardashiant, ez volt az az esztendő, amikor a Blondie *Call Me*jére, Michael Jacko *Rock With You*jára, McCartney *Coming Up*-jára és a Queen *Crazy Little Thing Called Love*-jára táncolhattunk. Az az év, amikor David Bowie és Kate Bush, Diana Ross és a Police hasított, az az esztendő, amely megfosztott bennünket Jean-Paul Sartre-tól, Alfred Hitchcocktól, Henry Millertől, Peter Sellerstől,

Steve McQueenről, Mae Westről, valamint John Bonhamtól, a Led Zeppelin dobosától. És persze a Beatles sztárjától, Johnától.

Október 24-én önök is átugrottak a sarki lemezboltba, hogy megvegyék a legújabb Lennon-kislemezt, a *(Just Like) Starting Over*? Vajon mire gondoltak, amikor suliba, egyetemre vagy dolgozni mentek, és ez a szám harsogott a rádióból? „Rólam szól” – ezt érezték? Vagy netán az ugrott be, hogy egy picit a Beach Boys *Don't Worry Baby*jére emlékeztet? Amerikában a *Starting Over* három nappal később került a boltokba, és itt ez lett John szólókarrierjének legnagyobb sikere. Ahogy hamarosan kiderült, ez volt az utolsó, ami még életében megjelent tőle. Aztán 1981. január 6-án három Lennon-szám is a brit slágerlista élmezőnyébe került: a már említett szám lett az ötödik, a *Happy Xmas (War is Over)* a második, az *Imagine* pedig a listavezető. E teljesítményt harmincöt évig senki sem tudta utolérni.⁵

* * *

Ugorjunk most harmincnyolc évet! 2018 decemberében a Greenwich-félszigeten lévő O2 arénában vagyunk, hogy megnézzük Paul McCartney tizenhetedik stúdióalbumának, az *Egypt Station*nek promóciója apropóján koncertező Sirt. Ez a *Freshen Up* című elképesztő turnéjának az utolsó állomása. Paul régebben foggal-körömmel próbált kilépni a múlt árnyékából, és gyakorlatilag csak a saját anyagait játszotta, de ma este szinte a teljes életművéből válogatott: elhangzottak a Beatles és a Wings dalai, valamint szólókarrierjének számai is: *A Hard Day's Night*, *All My Loving*, *Got to Get You into My Life*, *I've Got a Feeling*, *I've Just Seen a Face*. Szárnyalnak a refrének, az örvendező közönség legnagyobb örömére. A zenészek mögött kifeszített függönyön John és George hatalmas képei lengedeznek. Megszólal az *In Spite of all the Danger*, az első közös zenekar, a Quarry Men legelső felvétele. Aztán felcsendül a *Here Today*, Paul szomorú megemlékezése Johnról. A kavalkádból Ronnie Wood szökken elő, és „ha már ott van, játszanak is valamit”. A jó kondiban

lévő hetvennyolc éves férfinak, úgy tűnik sikerül összehozni a Beatlest és a Stonest. Folytatja hát a konferálást:

„Hölgyeim és uraim! – szól Paul recsegő hangon. – A mindig fantasztikus Mr. Ringo STARR!”

Ringo is csatlakozik a bandához, miközben Ron nyakába veszi a gitárt, és belevágnak a *Get Back*be. A stadion őrjöng.

„Jegyezzétek meg ezt a jelenetet! – súgom oda a gyerekeimnek. – Ott van a színpadon a fél Beatles, fél évszázaddal a felbomlásuk után. Ilyen nem lesz többet.”

* * *

Vajon mi, akik még elkaptuk az 1960-as évek végét, de túl kicsik voltunk ahhoz, hogy élőben lássuk a varázslatos Beatlest, keseregünk miatta később, vagy szinte elment mellettünk az egész? Velem az utóbbi történt. Előbb fedeztem fel a Wingst, és csak később a Beatlest – de csak egyetemista éveim után, azután, hogy Marc Bolanért és David Bowie-ért rajongtam, valamint jött a Lindisfarne, Simon és Garfunkel, a Stones, a Status Quo, James Taylor, a Roxy Music, a Pink Floyd, az Eagles, a Queen, Elton John és mindenféle más, egészen különböző művész, együttes és zene, sok-sok zene, amelyeket tinédzserként zabáltam. Ha valakinek kimaradt a Beatles, nehéz megértenie, hogy mekkora hatása volt a zenekarnak. Hiszen még távolról sem hasonlítható hozzá semmi, ami az ő életükben történt. Az utókor számára tonnaszám állnak rendelkezésre az emlékiratok, amelyekben az írók áttekintik saját ifjúságukat. Ám a Lennonról szóló minden eddigi fontosabb életrajzot férfiak írták, két memóár kivételével – az egyik John első felesége, Cynthia, a másik pedig féltestvére, Julia Baird tollából származik. Amikor a szerzők felidézik a Beatlesszel való találkozásukat, időnként hajlamosak fontosabbnak tüntetni fel a saját szerepüket, mint amilyen az a valóságban volt (és a legtöbbször fel sem merül, hogy kételkedjenek benne). Ezek a könyvek alig nyújtanak valamit a fiatalabb, magasabb érzelmi fordulatszámon pörgő olvasóknak, akik általában többre vágnak, mint

végtelenül sorjázó tényekre és dátumokra, valamint magas lóról odatett megfellebbezhetetlen ítéletekre. Vajon távol állunk a valóságtól, ha leszögezzük, hogy több mint négy évtizeddel a halála után a mostani fiatal rajongók Lennon-képe már szinte köszönő viszonyban sincs a valódi, létező, látványosan másféle Johnnal?

Csupán a halála után találkoztam néhány olyan emberrel, akik fontosak voltak John életében. Paullal, George-dzsral és Ringóval, Maureen Starkey-val, Ringo első feleségével, akivel egy darabig igen jó barátok voltunk. És persze Linda McCartney-val, akivel együtt kezdtük írni *Mac the Wife* című memoárját.* Mindig szomorú leszek, ha arra gondolok, hogy soha nem sikerült befejeznünk és kiadnunk – pedig micsoda sztori volt! Aztán Cynthia Lennon is felkért, hogy legyen a második könyvének a társszerzője. Első könyve, az 1978-as *Twist of Lennon* meglehetősen keserű szájjal íródott,** mivel dühítette, hogy John nem állt szóba vele, amióta Yoko kedvéért otthagya őt és a fiát, Juliant. Így aztán a könyv egy „hosszú, befejezetlen levél” lett, amelyben „kiöntötte magából az egészet”. Utólag azonban belátta, hogy egészen máshogy kellett volna megírnia. Miután a por leülepedett, nagyon vágyott arra, hogy még egyszer megpróbálkozzon ezzel a feladattal, de egy rosszul sikerült éttermi üzletbe gabalyodott, így aztán a közös könyvünkől sem lett semmi. Évekkel később, 2005-ben megjelentette *John* című kötetét, amely már jóval vaskosabb és vallomásszerűbb mű lett az előzőnél. Az 1980-as években újságíróként akadtam össze Julian Lennonnal a montreux-i rockfesztiválon, illetve New Yorkban véletlenül Yoko Onóval is találkoztam.

* * *

* A cím szójáték a *Koldusopera* főszereplőjének angol nevére, Mac the Knife-ra (magyarul: Bicska Maxi) – a fordító megjegyzése.

** Szintén szójáték, ugyanis Cynthia Lennon második férjét John Twistnek hívták, és 1978-ban, a könyv megjelenésekor még a Cynthia Lennon Twist nevet viselte, illetve persze utalhat a *Twist and Shout* című Beatles-számra, valamint arra, hogy a volt feleség meglehetősen tabudöntőgető, „kicsavart” („twisted”) Lennon-képet ábrázolt – a fordító megjegyzése.

Már több mint fél évszázad telt el a Beatles felbomlása óta, de még mindig csak kapkodjuk a fejünket. Miről szólt az egész? Hogyan csinálták? Náluk nagyszabásúbb kulturális és társadalmi jelenséget azóta sem látott a világ. Hírnevük és zenéjük a hatvanas években a földkerekség minden szegletébe eljutott, és legalább annyi emberre volt hatással, mint az 1969 júliusában végrehajtott holdra szállás. Az *Apollo-11* legénysége, Neil Armstrong, Buzz Aldrin és Michael Collins szupersztárok lettek, és a sikeres expedíciót megünneplendő végigtornézták a világot. Hamarosan azonban valahogy elszállt a hírnevük. Mit hagytak örökül? Egy kifakult zászlót egy távoli égitesten. Csizmanyomokat a porban. Egy táblácskát, amely a jövődő holdra szállóit tájékoztatja erről a páratlan történelmi pillanatról. Arról, hogy „mi” ott voltunk.

A Beatles azonban még mindig nem vált történelemmé. Dalaik élnek, ma is köztünk vannak. Mindannyian ismerjük, és kívülről fűjük őket. Zenéjük sohasem veszi el aktualitását. Annak ellenére, hogy nagyon egyszerű felszerelésekkel rögzítették számaikat, és az azóta is tartó állandó átdolgozások, remixek és újracsomagolások mellett is a mai napig frissnek hatnak a csodálatos eredeti felvételek. Semmi olyan nem volt a zenéjükben, amely előre gyártottnak tűnik. Néhány feldolgozást leszámítva saját zenéjüket játszották, és saját maguk játszottak a hangszereiken. Sőt, ők voltak az egyik első olyan együttes, amely még stúdióvállalatot is alapított. Ez lett az Apple, amely persze más zenészek karrierjében is segédkezett. Milliárdnyi anyagot adtak el, és ezek száma manapság csak tovább nő a letöltésekkel. Tizenhét kislemezük lett első a brit slágerlistán – ezt a rekordot a mai napig senkinek sem sikerült megdönteni. Több albumuk tanyázott az angol lista élén és hosszabb ideig, mint bárki másnak. Sőt, Amerikában is ők adták el a legtöbb lemezt. Népszerűségük azóta sem homályosult el. Hat Grammyt és tizenöt Ivor Novello-díjat gyűjtöttek be. Minden idők legnagyobb hatású rockzenészei voltak, akik bárki másnál több muzsikust ihlettek meg. A Three Dog Night, a Bonzo Dog Doo-Dah Band, Lenny Kravitz, a Tears for Fears, Kurt Cobain, Oasis, Paul Weller, Gary Barlow, Kasabian,

a Flaming Lips, Lady Gaga és a Chemical Brothers – csak néhány név azok közül, akiket elvarázsolt a fantasztikus négyes. Hasonlítsuk csak össze a Gallagher testvérek szerzeményét, a Chemical Brothers által kiadott *Setting Sun* – amelynek szövegét Noel, az énekes saját, szintén a Beatles által inspirált dalából, a *Comin' on Strong*-ból nyúlta – a *Revolver* albumon szereplő *Tomorrow Never Knows*-szal! A Beatles dalait sokezernyi, különböző korú énekes dolgozta fel, egészen eltérő műfajokban. Lady Gaga egyszer mellékesen megjegyezte, hogy a Beatles a zenén kívül a nők szexuális forradalmában is szerepet játszott. Van benne valami...

* * *

A művészek és az ihletett tudósok az emberi élet értelmét keresik. Ahogy ez vitte az embert a holdra, úgy a Beatlest is ez vette rá a dalírásra. Talán az elején még nem tudatosult bennük, hiszen akkor még lányokról és a testi szerelem szépségeiről írták érzелgős számaikat. De aztán elkapták a fonalat. Manapság sem vagyunk közelebb a legnagyobb filozófiai kérdések megoldásához, s az élet bizonyos aspektusai örökké rejtve maradnak az emberi értelem számára. Az egzisztenciális tudatosság, a determinizmus problémája, Isten létének kérdése, jövőnk mibenléte, a halál utáni élet és az újjászületés már évezredek óta kutatásokra sarkall és serkenti a kreativitást. Nem szabad elfelednünk, hogy a Beatles is felfedezőkből állt. Ismeretlen területekre merészkedtek, teljesen másként alkottak, mint elődeik, és már hajlamosak vagyunk észre sem venni, mekkora adomány ez nekünk. A televíziális korszakban vágtak bele nagy kalandjukba, amikor a lehető legerőteljesebben áradt szét a zene és az üzenet a világban – de még a számítógépes forradalom előtt, amikor még nem volt internet, és mindenről jóval kevesebb információ állt a rendelkezésünkre; még folyamatosan sugárzó hírcsatornák sem léteztek. Ha valaki képből akart lenni, napilapokat kellett vásárolnia, és legalább a főcímet el kellett olvasnia. Vagyis az emberek észrevették, ha valami igazán nagy dolog történt, ezért lehetséges, hogy

a föld lakosságának nagy része legalább hallott a Beatlesről. Az együttes tökéletesen tükrözte kora kultúráját és szellemi légkörét – és ez ma sincs másképp. Habár az 1960-as években hemzsegtek a nagyszabású személyiségek – Bob Dylan, „kora Mozartja és Shakespeare-je”, Muhammad Ali, háromszoros nehézsúlyú bokszt világbajnok és a vietnámi háború kérlelhetetlen ellenzője, John F. Kennedy, az olyan polgárjogi harcosok, mint Martin Luther King és Malcolm X, vagy a klasszikus Hollywood csillogó világának olyan ragyogó képviselői, mint Elizabeth Taylor, Rock Hudson, Cary Grant, Doris Day, John Wayne és a többiek –, a Beatles azonban mindnyájukat elhomályosította. Vajon azért, mert valahogy természetüknél fogva egyesítették az embereket, ellenállhatatlan vonzerejük pedig minden osztálybeli, faji és generációs különbségen felül tudott emelkedni? Vagy azért, mert az ő zenéjük szólt az évtized képzeletbeli filmjének jeleneteiben? Esetleg azért, mert ezeket a valódi, megfogható, átlagos srácokat valamilyen földöntúli kémia kötötte össze, valami olyan érzés, amelyet mindannyian szeretnének átélni? Van esély arra, hogy újra látunk valami hasonlót?

Őszintén kétlem. Még hozzá azért, mert sohasem „csak” a zenéről szólt a működésük. Hatásuk egyik titka, hogy nagyon különböző tulajdonságok kapcsolódtak össze bennük egy kivételes történelmi pillanatban. Akkoriban kevesebb megjelenési lehetőség volt, kevesebb művész versengett egymással ugyanazon a pályán, vagyis, ha valaki a hatvanas években hírnevet szerzett, akkor tényleg híres lett – még ha csak egyetlen pillanatra is. Amikor a Beatles megkezdte pályafutását, Angliában mindössze két tévécsatorna létezett: a BBC és az ITV. A BBC2 csak 1964-ben indult útjára. Amerikában a legtöbb otthonban az 1960-as években jelent meg a tévé, ám itt is mindössze három csatorna sugározta műsorait: az ABS, a CBS és az NBC. Vagyis ebben az időben a tévénézők legtöbbször ugyanazokat az adásokat nézte. Manapság minden országban megszámlálhatatlan csatorna van, így nem kevés adás közül lehet válogatni, a nézők sokkal töredékesebb információkhoz jutnak így. Ha valaki történetesen hetvennégy millió nézőtársával együtt tanúja volt annak, amikor

1964. február 9-én a Beatles először játszott az *Ed Sullivan Show*-ban a CBS-csatornán, talán arra is emlékezhet, hogy akkoriban nem nagyon lehetett mást nézni. Angliában a BBC Light Programme volt a fő rádióadó, a BBC Radio 1 csak 1967 szeptemberétől kezdte működését, hogy kiszolgálja a fiatal hallgatók piacát, akik addig nem hivatalos „kalózkodókat”: a Radio Londont, a Radio Caroline-t, a Swinging Radio Englandot – és a Radio Luxembourgot hallgatták.

„A Radio London a Beatlesé volt – emlékszik vissza Johnnie Walker, a BBC tudósítója. – Rendes, takaros, olyasféle rádióállomás, amit a mamáddal is hallgathattál az ötórás tea mellett. A Caroline viszont egyértelműen a Stonesé lett: szakadt, anarchista, nonkonformista, lázadó. (...) Ezek biztosították azt a szabadságot és kifejezésformát, amely meghatározta a hatvanas évek kreatív művészeti robbanását.”

Amerikában az egyes városok Top 40-es rádióállomásai 1963–1964-től kezdték játszani a Beatles felvételeit. 1967-től azonban az ultrarövidhullám megjelenése átalakította a palettát, innentől sokkal több apró csatorna sugározhatott speciális közönségnek szánt zenéket. Habár akkor a Beatlesszel megtörtént, manapság jóval ritkábban tűnik fel olyan alkotó, aki igazán nagy népszerűsége tud szert tenni. Adele, Taylor Swift, Justin Bieber, Ed Sheeran, Stormzy, Lizzo és Billie Eilish nyilvánvaló kivételnek számítanak. A hiphop igen széles körben ért el sikereket, és néhány sztár is született e szcénán belül: Kanye West, Beyoncé és persze Jay-Z. Ez azonban mind eltörpül amellelt, amit a Beatles tett és elért. Habár utóbbiak eladási számai másról árulkodhatnak, mégis azt mondom, hogy sehol sincsenek a Beatles népszerűségéhez és a banda mindenre kiterjedő hatásához képest.

Bár gyakran nem veszik figyelembe, de az olcsó tranzisztoros rádiók megjelenése is jelentős fejleménynek számított. A legtöbb kölyök ugyanis megengedhette magának, hogy vegyen egyet, vagy kapott ajándékba. Beletehette az iskolatáskájába, sőt az ágyba is magával vihet, és a takaró alatt hallgatta. Akárcsak én. Mindez fordulópontot jelentett a zenefogyasztásban. A mai gyerekek és fia-

talok már okostelefonjuk fülhallgatóján keresztül hallgatnak zenét a tömegközlekedésen, nem úgy, mint szüleik, akik még az emeletes busz felső szintjén tranzistoros rádiójukra tapadt füllel hallgatták, és csak limitált kínálatból válogathattak. A hatvanas években a felnőttek legalább egy hullámhosszon voltak, és lojálisak maradtak kedvenc énekeseikhez vagy bandáikhoz.

A Beatles volt az első olyan popegyüttes, amely ki tudta használni a marketing és média épp akkor szárba szökkenő iparágait, és sikerült egy új célcsoportot, a demográfiai változások folytán egyre nagyobb számban megjelenő tinédzser fogyasztókat megcéloznia. Fiatalok tömegeire hatott az 1950-es évek amerikai rock and rolljának lázadó szellemisége, olyan identitásokat, divatokat, zenéket és egyéb életstílusokat vettek fel ezek hatására, amelyek igencsak szemben álltak a szüleik által vallott elvekkel. Fellázdak a viktoriánus hagyomány és a háború utáni szigorú erkölcsösség ellen. A szoknyák felcsusszantak, a fogamzásgátló tabletták lecsusszantak, a fiatalok kultúrája pedig fontos, forrongó erővé vált. Amerika hetvenhatmilliónyi úgynevezett „bébibummerrel” büszkélkedhetett – így nevezték az országos születésszám szempontjából mérföldkőnek számító 1946-os év után világra jöttek nemzedékét. A teljes lakosság mintegy fele huszonöt év alatti volt. A Beatles pedig olyasfajta árucikként célozta meg őket, mint amilyenek, mondjuk, a játékok, az édességek vagy a farmerek voltak. A jóléti társadalmak szerkezeti változásaival együtt „új” hangok hallatták magukat: a nőké, a munkásosztálybelieké és az etnikai kisebbségké. A háború utáni technikai fejlődés, a fenyegető nukleáris katasztrófa, az értelmetlen, véres vietnámi háború, valamint egyéb tényezők is szerepet játszottak abban, ami ezután következett.

Hogy mi volt az dióhéjban? Nézzük csak! A Beatles változást fejezett ki: új utat hirdettek, alternatív gondolkodásmódot igazoltak. Nem kerteltek: kimondták, ami a szemük előtt volt, pimaszak voltak, kiröhögtek a szabályokat, tojtak minden konvencióra, nem nagyképűsködtek, nem játszottak szerepeket. Hamar rá lehetett kapni liverpooli akcentusukra, szellemességükre és humorukra. Mi-

közben a világ a hatvanas években úgy tűnt, mint ami a teljes pusztulás felé botorkál, a Beatles egy halk, belső hangot követett. Érzelmes dalaik valódi érzelmeket fejeztek ki. Saját igazságukat mondták és énekelték el.

Sokak szerint Kennedy elnök meggyilkolása meghatározó szerepet játszott abban, hogy a Beatles berobbant Amerikában. A zavarodott és zaklatott amerikaiaknak kellett valami, amihez fordulhattak, ami elterelte gondolataikat a tragédiáról és a gyászról. Pont végzőre fújta oda a szél a négy pimasz angol srácot, akik látványosan nagy ívben tettek a konvenciókra és a tekintélyekre. JFK a „nép emberének” látszott, személyisége, igéző sármja elcsábította Amerikát. Halála után pedig megjött a Beatles, hogy betöltse az utána maradt űrt – megkezdődött hát a „brit invázió”. Ahogy egyre magabiztosabbak lettek, úgy egyre jobb dalokat írtak, s a popzene által eddig teljesen mellőzött spiritualitást és filozófiát közvetítettek, valamint új utakra törtek, új dimenziókat fedeztek fel – a rajongóik pedig velük együtt nőttek fel. Imidzsük minden aspektusát tanulmányozták, magánéletük (már amennyire akkortájt egyáltalán beszélni lehetett „magánszféráról”) minden apró részletét kisajátították. A félelmet nem ismerő ifjúság és szabadság megtestesítőiként ünnepezték és avatták szentté őket. Ugye túlzásnak tűnik? Pedig tényleg így volt.

Errre az őrült időszakra emlékezve a kortársak még mindig török a fejüket, mi is volt ez az egész, és hogyan is történt a csoda. Manapság már a hetvenes évek végén járnak, vagy a nyolcvanast tapossák, és még mindig boldogan áradoznak hatalmas szerencséjükéről, hiszen ők még testközelből láthatták a fantasztikus négyest. Sokan azt hiszik, egész nemzedékük „különleges”, „más, mint a többi”, ők voltak a „nagy generáció”, csak mert megélhették a körülmények véletlenszerű összejátzását. Nem egy közülük kifejezetten sajnálja azokat, akik „túl későn születtek”. Nem semmi, ugye? A fiatalabb poprajongók, például a saját gyerekeim, csak hüledeznek a Beatles ilyen elementáris hatása láttán. Nem értik az egészet, hiszen a zeneipar nem sokkal később olyan fantasztikus művészeket termelt ki magából, mint például a Queen, David Bowie, Jacko, Madonna, a U2,

Prince, George Michael, mostanában pedig a One Directiont, a The Wantedet, a BTS-t (azaz a dél-koreai Bangtan Boyst), vagy, mondjuk, Little Mixt. Ha ennyi jó dolog történt azóta, akkor miért számít még mindig a Beatles az abszolút, soha utol nem érhető esszenciális pop-rock jelenségnek? Azért, mert zenéjük, kinézetük és személyiségük révén a Beatles tagjai törték át a gátat. Megváltoztatták a történelmet, hiszen ők lettek az első olyan popzenekar, amelynek sikerült világhírnévre szert tennie. Egyetemes nyelvvé változtatták a popzenét. Elsősorban lemezeik, valamint kisebb, ám fontos hányadában filmjeik, élő felvételeik és a szinte mérhetetlen számban fennmaradt interjúik révén manapság is hatnak és új híveket szereznek maguknak. És az sem kizárt, hogy ez már örökre így lesz.

John Lennon, a pimasz, okos, fürgeagyú, pofátlanul tehetséges fickó volt a kedvenc. Négyük közül talán őt áldotta meg a legjobb hanggal a természet – habár maga Lennon tagadta ezt –, és valódi trubadúrként, érzékenyen közvetítette a kort és annak világát. Emellett ő volt mindnyájuk közül a legösszetettebb, legellentmondásosabb személyiség is. Őt zavarta a leginkább túlzott hírnevük, ő tudott a legkevésbé kibékülni vele. Mi több, egyszerre több John is létezett. Tele volt ellentmondásokkal. Egyik pillanatban vicces bajkeverő, aztán keserű bolond. Gonosz, kegyetlen férfi és sírdogáló kisgyerek. Hipermagabiztos, félszeg, flegma, paranoiás, aki vadul extravagáns és meglepően visszafogott is tudott lenni. Nyájás és gyűlölködő, aljas és nemes lelkű. Bizonytalan, mégis megfontolt. Egyszerre könyörtelen és önostorozó. Végtelenül irigyelte McCartney mérhetetlen dallamérzékét. Paul után, a Beatles-időszakot követően már sohasem sikerült olyan kreatív magasságokba jutnia, mint amit együtt létrehoztak (persze ugyanez McCartney-ra is igaz), mint tinédzserkorukban, amikor még friss, csodálatos, sohasem látott kémia kötötte össze őket. Johnnak volt egy sajátos „attitűdje”, afféle *carpe diem*-mentalitással állt az élethez. Sérült, diszfunkcionális, dacos fickóként állta meg a helyét a gidres-gödrös világban. Sohasem érdekelte, hogy mit gondolnak róla. Élvezte az elfogadhatatlan, kellemetlen, kimondatlan igazságot. Története ép-

pen delelőpontjára ért, amikor kihunyt az élete lángja. Épp a felénél tartott. A halálban teljesedett ki mitológiája, így maradt fenn mindörökre. Habár manapság már minden gyengeségét és szépséghibáját ismerjük, de neki még ezeket is megbocsátjuk. Emléke megszentelődött. John Lennon minden más művésznél inkább tekinthető kora szimbólumának és lelkiismeretének. De *ki volt ő tulajdonképpen?*

* * *

Számomra az életének négy évtizedében feltűnő rengeteg nőalakon keresztül tárulkozott fel leginkább személyisége. Mindegy, hogy ezek a nők szerették vagy visszautasították őt, segítették vagy ártottak neki, megerősítették vagy éppenséggel inkább legyengítették, férfiasabbá tették, vagy éppenséggel szimbolikusan kasztrálták, akár adtak neki, akár elvettek tőle valamit, vagy egyik sem. Állítólagos „nemtörődöm”, „bohém” anyja, Julia valójában imádta fiát, és John is bolondult érte. Lennon bevallása szerint kétszer is magára hagyta: először, amikor szülei elváltak, apja lelépett, anyja pedig inkább „nővérere bízta” Johnt. (Vajon tényleg így történt?) Ekkor még az ötödik évét sem töltötte be. Másodszorra pedig akkor, amikor Juliát elütötte egy autó, amelyet egy szolgálaton kívüli rendőr vezetett. Épp ott, abban az utcában halt meg, ahol a fiú élt a nagynénjével. John még csak tizenhét éves volt. A hálószobájából tisztán lehetett látni a baleset helyszínét. Minden nap erre a látványra ébredt, és egész életében fantáziált az anyjáról. Pszichológusa, Arthur Janov szerint egy bizonyos életszakaszában szexuális vágyat is érzett iránta, és el akarta csábítani a nőt. Féltestvére, Julia Baird nyilvánosságra is hozta, hogy mennyire undorodott az ezzel kapcsolatos vérfertőző célozgatásoktól. Persze ezek pusztán képzelgések maradtak: Freud már 1899-ben rámutatott az ödipális fantáziák jelenségére. Igazság szerint kevés tinédzser fiú ússza ezt meg, John a legtöbbekkel ellentétben egyszerűen csak nem rejtette véka alá érzéseit.

Julia uralkodó természetű, határozott nővére, Mimi nevelte fel a fiút, nagy körültekintéssel.

Első felesége, Cynthia, aki ugyanarra a művészeti főiskolára járt, teherbe esett, és így „muszáj volt” huszonegy éves korában feleségül vennie – azaz jóval azelőtt, hogy John kész lett volna ekkora felelősségvállalásra. Micsoda büntudat gyötörhette Johnt később, ha arra gondolt, mi mindent kellett Cynthiának megtennie, miután – a válás után – elapadtak szűkös anyagi forrásai: ócska botrányokat szelőlőztetett meg, éttermeket nyitott, olcsó ágyneműket tervezett, özsze-költözött egy sofőrrel, hogy végre egyenesbe jöjjön.

John első nem hivatalos menedzsere és ügyintézője is egy nő volt: Mona Best.

Házasemberként az első komolyabb titkos szerelme a kedves pop-énekesnő, Alma Cogan lett, és amikor a nő fiatalon meghalt rákban, ez annyira megviselte Lennont, hogy már-már az öngyilkosság is megfordult a fejében.

Yoko Ono, a vonzó, ambiciózus, rámenős japán művész éppen a megfelelő pillanatban érkezett, hogy John isten adta lelki társa és félelmetes felesége lehessen. Yoko mesterkedésének hála produkciós asszisztensük, May Pang rövid ideig a férfi szeretőjévé lépett elő. Imádott mostohalányát, Kyokót nyolcéves korában elrabolta az apja, így, habár John sajátjaként szerette, mégsem láthatta többé a kislányt.

Lennon a fél életét azzal töltötte, hogy túlkompenzálja sérülékenységét, és erős páncélt növevessen magára. Viszonylag korán felfedezte, hogy képes szavakba és dallamokba önteni az érzelmeit. Csak huszonnégy éves volt, amikor a *Help!* című számot írta, hogy ebben a népszerű popslágerben valljon törekeny lelkéről. Érzéki kapcsolatba keveredett az együttes nagy bábjátékosával, Brian Epsteinnel. Egyszerűen csak érdekelt, milyen ez – semmi több. Egyszer még arra a kijelentésre is vetemedett, hogy a Beatles még az isten fiánál is népszerűbb, rögtön a földbe dőngölve ezzel a banda amerikai reputációját. (Erről az epizódról később majd részletesen is szó lesz.)

John titkai, különböző életeseményei és szerelmei folyamatosan vonzzák híveit, hogy nagyszabású zarándokutakat tegyenek élete

helyszíneire. Liverpoolban elmennek Mimi mendipsi házába, meglátogatják iskoláját és a művészeti főiskolát, fellépéseinek helyszíneit, például a Casbah-t és a Cavern-t (utóbbi már nem ugyanaz, mint rég, de azért persze megteszi). Nem lehet kihagyni a Beatles legkedveltebb számait ihlető helyeket, mint például a Penny Lane-i körforgalom, buszváró és fodrászüzlet, vagy az Üdvhadsereg árvaháza a Strawberry Fielden, a Menlove Avenue és a városközpont közötti buszút, amelyen John újra végigment az *In My Life* című számban, és a Szent Péter-plébánia Wooltonban, ahol Eleanor Rigby sírja található. Habár megoszlanak a vélemények, de elvileg ő ihlette a banda örök érvényű dalát, amelyben oly szépen siratják el az öregséget és az elmúlást, a valaha írt egyik legmegindítóbb sorral: „...wearing the face that she keeps in a jar by the door” („...olyan arccal, amit az ajtónál lévő tégelyben tart”).* A szemben lévő templomnál találkozott először John és Paul egy kerti partin 1957 júliusában.

Rengeteg rajongó megy Hamburgba is, ahol az együttes 1960 és 1962 közt kialakította a főhadiszállását, és ahol ezekben az években tízezer órányit játszottak. Muszáj lefotózni a Beatles-Platzot, az Indra és a Kaiserkeller klubokat, valamint az egykori Star Club és Top Ten helyeit, ahol a fiúk többet játszottak élőben, mint aztán bárhol másutt a világon. A vízpartnál, az egykori tengerészmissziós épület előtt is mindig sok rajongó gyülekezik, hiszen annak idején reggelente ide jöttek a bandatagok, hogy megreggelizzenek és kimossák a szennyesüket. Gyorsan megállnak még az oly otthonos Gretel & Alfons nevű sarki kocsmában, ahová bálványaik esténként leruccantak, hogy kirúgjanak kicsit a hámból.

Londonban kötelező elmenni az Abbey Road Studióhoz, hiszen a Beatles 1962 és 1970 között szinte minden lemezét itt vette fel. És

* A kontextus így hangzik: „Eleanor Rigby / (...) Waits at the window / Wearing the face that she keeps in a jar by the door / Who is it for?” („Eleanor Rigby / Az ablaknál vár / Olyan arccal, amit az ajtónál lévő tégelyben tart / Vajon kinek szánja?”) – vagyis az idős nő sminket kent magára, úgy bámul kifelé magányosan az ablakon (a dalról bővebben lásd a könyv végén, a szerző kedvenc számainak leírásában) – a fordító megjegyzése.

persze el kell lőni egy-két szelfit minden idők leghíresebb zebrajánál is. Aztán a londoni Beatles-üzlettől szépen átmennek a Marylebone-állomáshoz, ahol az *A Hard Day's Night* (*Egy nehéz nap éjszakája*) nyitójelenete játszódott. Innen a Montagu Square 34.-hez, Ringo egykori házához, amely a Beatles afféle átmeneti otthonaként funkcionált, egykor John és Yoko bérelte, és itt csapott le rájuk egy drog-razzia (jelenleg egyébként egy barátomé, és emléktábla hirdeti rajta az egykori nevezetes lakókat). Aztán ott a London Palladium, egykori híres koncertjük helyszíne, valamint nem messze tőle a Sutherland-ház, ahol menedzserük, Brian Epstein lakott; innen működtette a North End Music Storet (NEMS, North End-i Lemezbolt). És persze mindenképpen útba kell ejteni a Savile Row 3. alatti Apple iroda- és stúdióépületet, amelynek a tetején tartották utolsó koncertjüket 1969. január 30-án.

Amerikában még olyan helyek szerepelnek a Beatles-térképen, mint az ötödik sugárúton lévő St. Regis Hotel, ahol Yoko és John először lakott, valamint a West Village-negyedben, a Bank Street 105-ös szám alatti első hivatalos lakásuk, illetve a Central Park West 72. szám alatti utolsó, azaz a Dakota-ház is. Yoko még mindig ott él. (Szerintem én nem lennék rá képes, de hát ő tudja.) A rajongók tudják, hogy a nyugati 48. utca és a 9-es körút sarkán lévő egykori Hit Factory stúdióban rögzítették Yoko és John utolsó közös albumát, a *Double Fantasy*-t. A keleti 57-es utcán áll Mr. Chow kínai étterme, Lennon kedvenc helye. A Central Parkban a Dakota-házzal szemben pedig a Strawberry Fields elnevezésű emlékmű található.

Még Japán is Lennon-hívek turistacélpontja lett, hiszen mindenki tudja, milyen boldog vakációkat töltött az országban a feleségével és annak szüleivel. A Kiotó megyében lévő Kameokában elmennek a Sumija wellnesshotelbe, „mert John is oda járt”, Karuizawában van Lennonék egykori szerelmi fészke, a Mampei Hotel. Emellett a rajongók Tokióban is találhatnak érdekességeket: a Ginza-körzetben ugyanis százzszámra nyüzsögnek a Beatles-émlékeznekarakok.

* * *